

NOTATKA / NOTE

Potwierdzenie rozrodu *Cordulegaster boltonii* (DONOVAN, 1807) (Odonata: Cordulegastridae) w Czarnej Hańczy (Suwalski Park Krajobrazowy)

Confirmation of breeding of *Cordulegaster boltonii* (DONOVAN, 1807)
in the River Czarna Hańcza (the Suwałki Landscape Park)

Agnieszka TAŃCZUK¹, Paweł BOJAR²

¹Katedra Zoologii i Ochrony Przyrody, Instytut Nauk Biologicznych, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej,
ul. Akademicka 19; atanczuk@gmail.com; ORCID 0000-0002-1825-8937

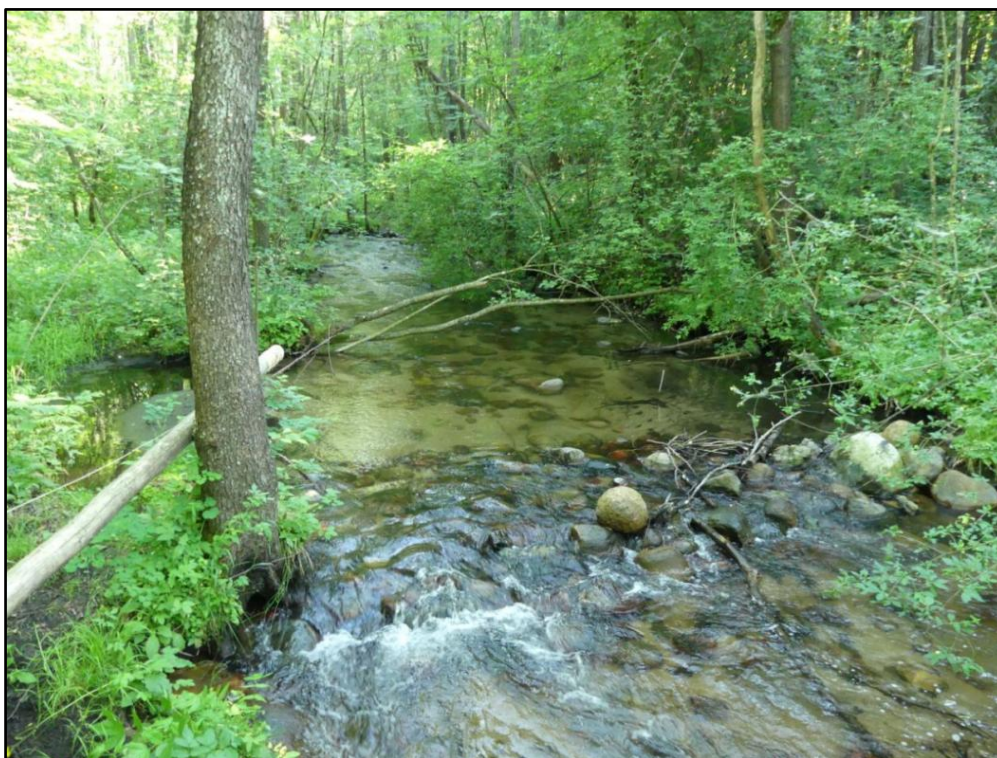
²ul. Prząśniczki 2/40, 20-838 Lublin; pawel_bojar@interia.pl; ORCID 0000-0003-2997-9702

KEY WORDS: north-eastern Poland, Lithuanian Lake District, nature reserve, geographic distribution, conservation.

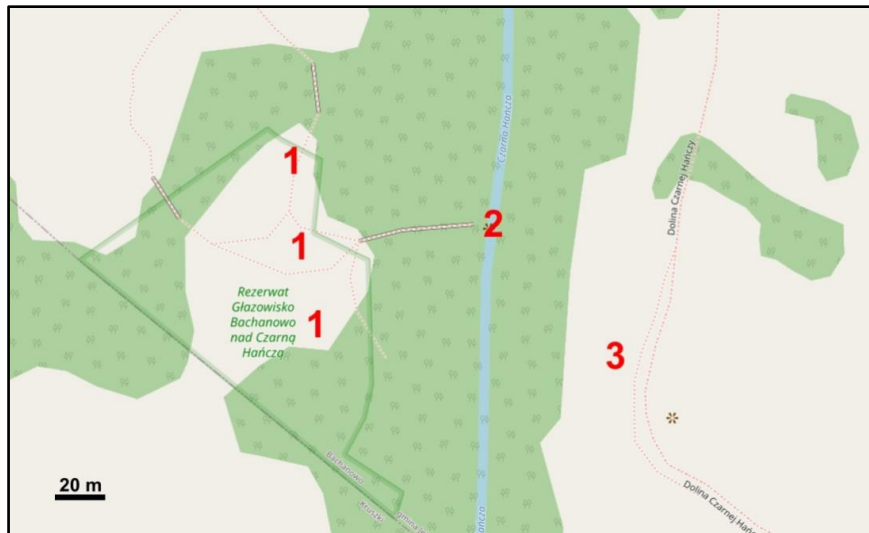
Podczas badań entomologicznych prowadzonych w Suwalskim Parku Krajobrazowym stwierdzono występowanie szklarnika leśnego *Cordulegaster boltonii* (DONOVAN, 1807):

– 20 VI 2021 r., dolina Czarnej Hańczy w rezerwacie „Głazowisko Bachanowo nad Czarną Hańczą” i wokół niego, 54°14'06"N, 22°47'30"E,

UTM: FF11, 3♀♀ 9♂♂, w tym: 1♀ martwa w Czarnej Hańczy (siedlisko ukazane na Ryc. 1), gdzie prawdopodobnie składała jaja, zaczepiona o opadłą gałąź olchy; 1 tandem przy szpalerze drzew na łące przy rzece; 1♀ 8♂♂ polujących na łąkach wokół rzeki. Miejsca obserwacji przedstawia Ryc. 2.

Ryc. 1. Czarna Hańcza – miejsce rozrodu *C. boltonii*
Fig. 1. The River Czarna Hańcza – the place of *C. boltonii* breeding site

Ryc. 2. Mapa terenu z zaznaczonymi stanowiskami z *Cordulegaster boltonii* (<https://www.openstreetmap.org>).
1 – miejsca żerowania, 2 – martwa samica znaleziona w rzece, 3 – miejsce obserwacji tandemu.

Fig. 2. The map with the observations of *Cordulegaster boltonii* (<https://www.openstreetmap.org>).
1 – the hunting place. 2 – the dead female found in the river. 3 – the place of the observation of the tandem.

Jeden polujący samiec miał rzadko spotykaną liczbę komórek w trójkątach analnych – tylko cztery (Ryc. 3). Jest to charakterystyczne dla *C. bidentata* SELYS, 1843, a u *C. boltonii* występuje zazwyczaj 5 komórek (SMALLSHIRE i SWASH 2020).

Ryc. 3. Samiec *Cordulegaster boltonii*
– widoczne 4 komórki w trójkątach analnych.

Fig. 3. *Cordulegaster boltonii*,
male – anal triangle has 4 cells.

Wśród obserwowanych w tym dniu ważek na uwagę zasługują również objęta ochroną gatunkową *Leucorrhinia albifrons* (BURMEISTER, 1839) (Rozporządzenie... 2016) oraz *Sympetrum flaveolum* (LINNAEUS, 1758), ważka wód okresowych – zdaniem wielu odonatologów z Polski (dane niepublikowane) mamy do czynienia z zaznaczającym się regresem tego gatunku.

Cordulegaster boltonii to reobiont i oksybiont związany z niewielkimi ciekami pochodzenia naturalnego, rzadziej rowami. Preferuje stanowiska o przejrzystej, niezmutnionnej wodzie i dnie piaszczystym lub piaszczysto-żwirowym, leżące na obszarach o zróżnicowanej rzeźbie terenu i niskiej antropopresji (BERNARD 2000, RYCHŁA 2013, DIJKSTRA i in. 2020, SMALLSHIRE i SWASH 2020). W Polsce występuje lokalnie i tylko w części kraju: głównie w pasie obejmującym wyżyny i pogórza Polski południowej oraz część zachodnią i centralną pojezierzy młodoglacjalnych. Tu tworzy miejscami duże metapopulacje (BERNARD i in. 2009). Bardzo rzadki jest w pasie pojezierzy na wschód od Wisły. Do niedawna znano stąd tylko jedno stanowisko (BERNARD i in. 2009), w ostatniej dekadzie odkryto kilka kolejnych. Należy dodać, że dotychczas nie odnotowano na tym terenie rozwoju *C. boltonii*, który wydawał się prawdopodobny, obserwowano tylko osobniki dorosłe. W niniejszej notatce przedstawiamy kolejne dane z tego obszaru.

Dane z Pojezierza Litewskiego są szczególnie cenne, gdyż pochodzą z obszaru leżącego poza główną (zwarłą) częścią arealu *C. boltonii*, która obejmuje Europę Zachodnią i Środkową. Jej granica biegnie w Polsce północnej przez Pojezierze Wschodniopomorskie. Dalej aż do Uralu leżą izolowane wyspy zasięgu różnej wielkości lub pojedyncze stanowiska (BOUDOT i KALKMAN 2015). BUCZYŃSKI i in. (2012) podając trzy nowe stanowiska z części polskiej Pojezierza Litewskiego i uwzględniając historyczne stanowisko w części rosyjskiej Puszczy Rominckiej (LE ROI 1911) zasugerowali istnienie wyspy arealu obejmującej

obszar ciągnący się od Puszczy Rominckiej do doliny Czarnej Hańczy w Suwalskim PK. Niedawne nowe obserwacje na obu obszarach (BUCZYŃSKI i in. 2019) wzmacniają tę hipotezę, a nasze obserwacje z 2021 r. zdają się ją ostatecznie potwierdzać.

Nowe dane dowodzą istotnej roli Czarnej Hańczy w opisywanej wyżej wyspie zasięgu. *C. boltonii* obserwowano wcześniej przy cofce tej rzeki powyżej Stawu Turtulskiego (BUCZYŃSKI i in. 2012) i na łąkach przy niej w rezerwacie „Głazowisko Bachanowo nad Czarną Hańczą” (BUCZYŃSKI i in. 2019), jednak były to pojedyncze polujące samce. Czarna Hańcza była oczywiście jedynym siedliskiem w pobliżu korzystnym dla gatunku, jednak teoretycznie te osobniki mogły pochodzić z innych miejsc. Obserwacje z 2021 r. pozwalają na zlokalizowanie przynajmniej jednego miejsca rozrodu gatunku w Czarnej Hańczy. Zapewne zasiedlony jest cały odcinek między rezerwatem a Stawem Turtulskim (ok. 2 km), jednak potwierdzenie tego oraz określenie wielkości populacji wymaga dalszych badań. Jest prawdopodobne, że ten odcinek rzeki stanowi jedno z centrów występowania *C. boltonii* w części polskiej Pojezierza Litewskiego. Jest to istotne o tyle, że rezerwat „Głazowisko Bachanowo nad Czarną Hańczą” obejmuje tylko fragment stoku w części zachodniej doliny rzeki (Ryc. 1). Zatem nie jest w chroniona żaden sposób sama rzeka, w której przecież rozwija się gatunek rzadki, chroniony prawnie (Rozporządzenie... 2016), uwzględniony w polskiej Czerwonej księdze zwierząt (BERNARD 2004). Podkreśla to potrzebę lepszego zbadania populacji i wskazuje na konieczność ochrony obszarowej Czarnej Hańczy, najlepiej jako rezerwatu przyrody – formy optymalnej w przypadku ochrony *C. boltonii* (BERNARD 2004).

Można zadać pytanie, czy *C. boltonii* jest w części polskiej Pojezierza Litewskiego rzeczywiście aż tak rzadki, jak na to by wskazywały dotychczasowe dane – jest znany tylko z 5 stanowisk, na których był obserwowany w sumie 6 razy (nowe dane pokrywają się terytorialnie z obserwacjami BUCZYŃSKIEGO i in. (2019)). Wydaje się, że jest to rzeczywiście gatunek rzadki, w innym razie byłyby w ostatnich dekadach stwierdzany częściej i na większej liczbie stanowisk. Bowiem prowadzono tu np. badania uzupełniające do „Atlasu rozmieszczenia ważek (Odonata) w Polsce” (BERNARD i in. 2009), kilkakrotnie badany był Suwalski PK i jest on dziś uważany za obszar zbadany dość dobrze pod względem występowania ważek (BUCZYŃSKI i KARASEK 2016), wreszcie MACKIEWICZ i TOŃCZYK (2019) przedstawili też bogate dane z okolic Sejn – i *C. boltonii* nie wykazali. Mimo to wiele interesujących obszarów i rzek na Pojezierzu Litewskim wymaga wciąż zbadania lub intensywniejszej niż dotąd penetracji, więc zapewne

stanowisk omawianego gatunku jest więcej, a jego występowanie jest mniej nieciągłe, niż to wynika z dotychczasowych danych.

PIŚMIENNICTWO

- BERNARD R. 2000. Stan wiedzy o występowaniu i biologii *Cordulegaster boltonii* (DONOVAN, 1807) (Odonata: Cordulegastridae) w Polsce. Rocznik naukowy Polskiego Towarzystwa Ochrony Przyrody „Salamandra”, 4: 55-87.
- BERNARD R. 2004. *Cordulegaster boltonii* (DONOVAN, 1807). Szklarnik leśny (ss. 56-57). [W:] Z. GŁOWAŃSKI, J. NOWACKI (red.) Polska czerwona księga zwierząt. Bezkręgowce. Instytut Ochrony Przyrody PAN, Akademia Rolnicza im. Augusta Cieszkowskiego, Kraków – Poznań.
- BERNARD R., BUCZYŃSKI P., TOŃCZYK G., WENDZONKA J. 2009. Atlas rozmieszczenia ważek (Odonata) w Polsce. Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań.
- BOUDOT J.-P., KALKMAN V. 2015 Atlas of the European dragonflies and damselflies. KNNV Publishing, The Netherlands.
- BUCZYŃSKI P., DAWIDOWICZ Ł., JARSKA W., TOŃCZYK G. 2012. On the occurrence of *Cordulegaster boltonii* (DONOVAN, 1807) (Odonata: Cordulegastridae) in the western part of the Lithuanian Lake District (Poland). Zoology and Ecology, 22 (3-4): 198-202.
- BUCZYŃSKI P., GÓRAL N., KUŚNIERZ A., POLAK M., TARKOWSKI A., WRÓBEL A. 2019. Materiały do znajomości ważek (Odonata) Suwalszczyzny i Podlasia (Polska północno-wschodnia). Odonatrix, 15 (10): 1-7.
- BUCZYŃSKI P., KARASEK T. 2017. Ważki (Odonata) Suwalskiego Parku Krajobrazowego – występowanie, zagrożenia i perspektywy (ss. 73-79). [W:] M. RANT-TANAJEWSKA, T. ŚWIERUBSKA (red.) Suwalski Park Krajobrazowy. 40 lat Suwalskiego Parku Krajobrazowego. Materiały konferencyjne Stan i ochrona wód Suwalskiego Parku Krajobrazowego, Wigry, 15-16 września 2016 roku. Suwalski Park Krajobrazowy, Malesowizna.
- DIJKSTRA K.-D.B., SCHRÖTER A. (eds.), LEWINGTON R. (illustr.) 2020. Field Guide to the Dragonflies of Britain and Europe, Second edition. Bloomsbury Wildlife, London – Oxford – New York – New Delhi – Sydney.
- LE ROI O. 1911. Die Odonaten von Ostpreußen. Schriften der Physikalisch-Ökonomischen Gesellschaft zu Königsberg, 25: 13-30.
- MACKIEWICZ K., TOŃCZYK G. 2019. Obserwacje ważek (Odonata) w okolicach Sejn (Polska północno-wschodnia) w latach 2016-2017. Odonatrix, 15 (9): 1-28.
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt. Dziennik Ustaw 2016 poz. 2183.
- RYCHŁA A. 2013. Nowe stanowiska szklarnika leśnego *Cordulegaster boltonii* (DONOVAN, 1807) (Odonata: Cordulegastridae) w środkowo zachodniej Polsce. Odonatrix, 9 (1): 1-28.
- SIELEZNIEW M., DZIEKAŃSKA I. 2010. Fauna Polski. Motyle i dziennice. Multico, Warszawa.
- SMALLSHIRE D., SWASH A. 2020. Europe's dragonflies. A field guide to the damselflies and dragonflies. Princeton University Press, Princeton.

Wpłynęło: 4 listopada 2021
Zaakceptowano: 29 listopada 2021